

بیمه‌های توافقی و جذب شاغلان بدون بیمه

از پزشکان و معلمان تا ورزشکاران و هنرمندان، گروه‌های متنوعی با سازوکار بیمه توافقی به جمع بیمه‌شدگان تأمین اجتماعی افزوده شده‌اند

▲ بیمه‌های توافقی تعادل منابع و مصارف تأمین اجتماعی را بر هم می‌زند

پوشش بیمه اجتماعی در ایران همواره یکی از مهم‌ترین پایه‌های امنیت شغلی و رفاه اجتماعی بوده است. با وجود سهم بالای سازمان تأمین اجتماعی در این حوزه، هنوز جمعیت قابل توجهی از شاغلان کشور خارج از این چتر حمایتی قرار دارند. بسیاری از این افراد، هرچند در فعالیت‌های اقتصادی یا فرهنگی مشغولند و نقش مهمی در اقتصاد و جامعه دارند، اما به دلیل نبود رابطه مزدبگیری یا ساختارهای رسمی اشتغال، از مزایای بیمه اجتماعی بی‌بهره‌اند. سازمان تأمین اجتماعی برای پاسخ به این خلأ، سازوکاری تحت عنوان «بیمه توافقی» طراحی کرده است؛ مدلی که اکنون پس از دودهمه اجرا، به یکی از ابزارهای اصلی گسترش ضریب نفوذ بیمه‌ای تبدیل شده و در ماه‌های اخیر با امضای تفاهم‌نامه‌های تازه، جان دوباره‌ای گرفته است.

بیمه توافقی چیست و چرا اهمیت دارد؟

بر اساس مواد (۱) و (۷) قانون تأمین اجتماعی، بیمه توافقی به‌منظور گسترش انواع بیمه‌های اجتماعی برای گروه‌هایی که تحت پوشش نظام حمایتی خاصی قرار ندارند و فاقد رابطه مزدبگیری هستند، پیش‌بینی شده است. این افراد نه مشمول بیمه اجباری اند و نه از مقررات حمایتی دیگری بهره‌مند می‌شوند، اما می‌توانند از طریق معرفی کارگزاران ذیربط و توافق با سازمان، تحت پوشش قرار گیرند. شرط سنی ۱۸ تا ۵۰ سال در زمان ثبت معرفی‌نامه از جمله ضوابط ورود به این سازوکار است. حمیدرضا نائب خسروشاهی، کارشناس حوزه بیمه‌های اجتماعی، در گفت‌وگو با آتی‌نو تأکید می‌کند: «سازوکار بیمه‌های توافقی، به واسطه رشد شمار بیمه‌شدگان و وصولی حق بیمه، یکی از بیمه‌های مؤثر در تأمین منابع پایدار برای سازمان تأمین اجتماعی است. افزایش منابع پایدار نیز به‌طور مستقیم از مسیر این توافقی‌ها امکان‌پذیر می‌شود.»

گروه‌های مشمول: از پزشکان تا هنرمندان

از آغاز اجرای این طرح در یکم آبان ۱۳۸۲ تاکنون، ۳۲ گروه

اجتماعی با مصوبه هیأت مدیره سازمان تأمین اجتماعی و انعقاد تفاهم‌نامه با کارگزاران مرتبط، تحت پوشش قرار گرفته‌اند. این گروه‌ها طیف وسیعی را شامل می‌شوند: پزشکان عمومی و متخصص، دامپزشکان، پیراپزشکان، اعضای صندوق نظام پزشکی و دامپزشکی، نمایندگان بیمه ایران و آسیا، معلمان حق‌التدریس، طلاب و روحانیون، هنرمندان، نویسندگان، روزنامه‌نگاران، ورزشکاران و مربیان ورزشی، و فعالان فروشگاه‌های میادین میوه و تره‌بار. این تنوع نشان می‌دهد بیمه توافقی نه تنها برای مشاغل مرسوم، بلکه برای گروه‌هایی که ساختار اشتغالشان غیررسمی یا پراکنده است، طراحی شده است. سازمان تأمین اجتماعی با رویکردی گروه‌محور، هر یک از این گروه‌ها را شناسایی و شرایط بیمه‌ای متناسب با آن‌ها را فراهم کرده است.

پوشش گسترده: استثنای محدود

بیمه‌شدگان توافقی از تمام حمایت‌های مقرر در ماده (۲) قانون تأمین اجتماعی مصوب تیرماه ۱۳۵۴ برخوردار می‌شوند، به جز بند (ج) که مربوط به غرامت دستمزد ایام بیماری و بارداری است. حقوق بازنشستگی، مستمری از کارافتادگی، مستمری بازماندگان، خدمات درمانی، کمک‌هزینه ازدواج، پروتز و اورتز، کمک‌هزینه مراسم ترحیم و سفر بیمار از جمله تعهدات این بیمه است. با توجه به نبود رابطه مزدبگیری، این گروه‌ها از شمول قانون بیمه بیکاری خارج‌اند و در نتیجه حق بیمه بیکاری سده‌صدی نیز از آنان در یافت نمی‌شود. خدمات درمانی این بیمه‌شدگان نیز تابع همان ضوابط بیمه‌شدگان اجباری است و آنان در مراکز درمانی سازمان تأمین اجتماعی از پرداخت فرانشیز معاف‌اند. این مزایا، بیمه توافقی را به گزینه‌ای جذاب برای بسیاری از شاغلان مستقل بدل کرده است.

چالش ضریب نفوذ بیمه‌ای در ایران

اگرچه سازمان تأمین اجتماعی ۵۳ درصد جمعیت کشور

را تحت پوشش دارد و ضریب نفوذ بیمه‌ای اش در مقایسه با سایر صندوق‌های بیمه اجتماعی به ۷۳ درصد می‌رسد، اما هنوز ۲۰ تا ۳۰ درصد از جمعیت شاغل کشور از مزیت بیمه اجتماعی محروم‌اند. بیمه توافقی دقیقاً برای پاسخ به این شکاف طراحی شده است. نائب خسروشاهی در این باره می‌گوید: «پوشش هنرمندان، معلمان، ورزشکاران، امدادگران و سایر گروه‌ها تحت عنوان بیمه‌های توافقی، یکی از تکالیف برنامه‌ای سازمان تأمین اجتماعی است. این برنامه‌های توسعه‌ای می‌تواند همچنان ضریب نفوذ بیمه‌ای سازمان را افزایش دهد.»

چتر ۱۵۰ هزار نفری بیمه توافقی

بر اساس آمارهای سازمان، حدود ۱۵۰ هزار نفر در قالب بیمه توافقی تحت پوشش قرار دارند. در مقایسه، بیمه‌شدگان اجباری ۶۹ درصد از جمعیت بیمه‌شدگان اصلی را تشکیل می‌دهند و بیمه‌شدگان خاص ۲۹ درصد را. بیمه بیکاری و توافقی هرکدام یک درصد سهم دارند. این ارقام نشان می‌دهد که اگرچه بیمه توافقی سهم کوچکی در کل آمار دارد، اما نقشی حیاتی در پر کردن شکاف‌های بیمه‌ای ایفا می‌کند. گسترش این سهم نه تنها منابع مالی تأمین اجتماعی را تقویت می‌کند، بلکه امنیت شغلی و رفاه بیشتری را برای هزاران شاغل بدون بیمه به ارمغان می‌آورد. این سیاست همچنین همسویا برنامه هفتم توسعه و سیاست‌های کلان رفاهی کشور است.

جذب گروه‌های بدون بیمه

در یک سال اخیر، سازمان تأمین اجتماعی راهبرد جدیدی برای توسعه بیمه‌های اجتماعی اتخاذ کرده است. این راهبرد شامل جذب گروه‌های شاغلی است که تاکنون از مزایای بیمه‌ای بی‌بهره بوده‌اند. نائب خسروشاهی می‌گوید: «طبق اصل ۲۹ قانون اساسی، تعمیم چتر بیمه‌های اجتماعی یک وظیفه حاکمیتی است. باید سازوکاری اندیشیده شود تا گروه‌های مختلف بر سر حق بیمه و ضرایب آن با

تأمین اجتماعی به توافق برسند.» این رویکرد تازه به‌ویژه برای مشاغل بدون رابطه مزدبگیری حیاتی است. این دسته از شاغلان بخش بزرگی از نیروی کار کشور را تشکیل می‌دهند و نادیده گرفتن آن‌ها به معنای از دست رفتن بخش مهمی از پایداری اجتماعی و اقتصادی است. تأمین اجتماعی با تکیه بر زیرساخت‌های موجود، ظرفیت پوشش این گروه‌ها را دارد و بیمه توافقی ابزار کلیدی در این مسیر است.

جبران خلأ بیمه‌ای از مسیر تفاهم‌نامه‌ها

یکی از شیوه‌های عملیاتی برای گسترش بیمه توافقی، انعقاد تفاهم‌نامه با نهادها و سازمان‌های مرتبط است. در این مدل، بیمه‌شدگان بدون رابطه مزدبگیری با کارفرما، بر اساس توافق سازمان تأمین اجتماعی با دستگاه‌های اجرایی، تحت پوشش قرار می‌گیرند. وزارتخانه‌ها و صندوق‌های حمایتی به عنوان کارگزار، متقاضیان را معرفی می‌کنند و فرآیند بیمه‌پردازی آغاز می‌شود. این روش هم‌فرآیند شناسایی را تسهیل می‌کند و هم منابع جدیدی برای سازمان خلق می‌کند. نائب خسروشاهی تأکید می‌کند: «گسترش چتر بیمه‌ای، توسعه بیمه‌های اجتماعی و برخورداری تعداد بیشتری از افراد از مزایای گسترده خدمات بیمه‌ای، درمانی و بازنشستگی از دستاوردهای این نوع بیمه‌ها است.»

نمونه‌های اخیر تفاهم‌نامه‌های بیمه توافقی

در شهریورماه سال جاری، سه تفاهم‌نامه مهم به امضای رسید که مسیر تازه حرکت تأمین اجتماعی را نشان می‌دهد. **ورزشکاران و قهرمانان**: در ۲۲ شهریور، سازمان تأمین اجتماعی و صندوق حمایت از قهرمانان و پیشکسوتان ورزش تفاهم‌نامه‌ای امضا کردند. مصطفی سالاری، مدیرعامل سازمان، ابراز امیدواری کرد که این تفاهم‌نامه آغاز رفع دغدغه‌های بیمه‌ای جامعه ورزشی باشد. طبق این تفاهم‌نامه، ۲۳ درصد حق بیمه توسط صندوق ۴ درصد توسط بیمه‌شده پرداخت می‌شود. این طرح شامل مدال آوران المپیک، پارالمپیک، بازی‌های آسیایی و سایر رویدادهای معتبر است.

معلمان و مدارس غیردولتی: در ۲۴ شهریور، توافقی میان تأمین اجتماعی و سازمان مدارس و مراکز غیردولتی امضا شد که امکان بیمه‌پردازی برای بیش از ۲۸۰ هزار معلم و کارمند مدارس غیردولتی را فراهم می‌کند. این تفاهم‌نامه علاوه بر پوشش درمانی، شرایط ثبت ساعات کاری و پرداخت حق بیمه را تسهیل می‌کند. **سینماگران**: در ۲۵ شهریور، تفاهم‌نامه ارتقای کیفیت بیمه سینماگران با حضور مسئولان فرهنگی و مدیرعامل تأمین اجتماعی امضا شد. این رویداد بخشی از تلاش‌های سازمان برای پوشش هنرمندان و فعالان فرهنگی محسوب می‌شود.

بیمه توافقی: یک تیر و چند نشان

- بیمه‌های توافقی چند هدف را همزمان محقق می‌کنند:
 - تعمیم بیمه‌های اجتماعی طبق اصل ۲۹ قانون اساسی
 - افزایش منابع وصولی و ارتقای پایداری مالی تأمین اجتماعی
 - توسعه آمار شمار بیمه‌شدگان در گروه‌های مختلف اجتماعی
 - رفع دغدغه‌های رفاهی و درمانی گروه‌های فاقد بیمه
- این مدل بیمه‌ای، علاوه بر مزایای مالی برای سازمان، به انسجام اجتماعی و امنیت شغلی کمک می‌کند. هرچه دامنه پوشش بیمه‌ای گسترش یابد، جامعه از ریسک‌های ناشی از بیماری، بیکاری یا سالمندی مصون‌تر خواهد بود.

درمان

نکته
P O I N T

داریوش ناصرپور

کارشناس رفاهی

آشنایی با صندوق بازنشستگی کارکنان بانک‌ها

صندوق بازنشستگی کارکنان بانک‌ها یکی از ستون‌های کمتر دیده شده نظام رفاه و تأمین اجتماعی ایران است که امروز سرنوشت ۲۶۲ هزار و ۵۰۰ نفر از بازنشستگان، وظیفه‌بگیران و شاغلان بانک‌های یازده گانه را در دست دارد؛ ۴۹ درصد این جامعه بازنشستگانند، ۱۲ درصد وظیفه‌بگیر و ۳۹ درصد شاغل. این صندوق در تیرماه ۱۳۵۹ و پس از ملی شدن بانک‌ها به وجود آمد تا پراکندگی و ناهمگونی پرداخت مستمری‌ها پایان یابد و حقوق کارکنان بانکی؛ چه در گذشته خصوصی و چه در بانک‌های دولتی، در قالب یک نهاد یکپارچه تضمین شود.

منابع صندوق از حق بیمه‌های کارکنان عضو، وجوه انتقالی از دیگر صندوق‌ها و سود سرمایه‌گذاری‌ها در اموال، اوراق مشارکت، سپرده‌های بانکی و بازار سرمایه تأمین می‌شود. این ساختار پیچیده برای دهه‌ها توانسته حقوق و رفاه صدها هزار نفر را پشتیبانی کند. اما مأموریت صندوق تنها پرداخت مستمری نیست. مدیران آن می‌گویند اهداف راهبردی جدیدی در دستور کار قرار گرفته که شامل ارتقای خدمات رفاهی و منزلت بازنشستگان، بازنگری در قوانین حمایتی، توسعه زیرساخت‌های فناوریانه و افزایش قدرت اقتصادی از طریق بهینه‌سازی

سید دارایی‌هاست. چنین رویکردی بیانگر درک اهمیت آینده‌نگری در شرایطی است که بازنشستگان امروز نیازمند خدمات بهترند و شاغلان فردا به اطمینان از امنیت دوران بازنشستگی‌شان چشم دوخته‌اند. رشد ۵۰ درصدی سرمایه‌گذاری‌ها و افزایش ۷۳ درصدی مازاد درآمد بر هزینه طی سال گذشته نشانه‌هایی است از تلاش برای تقویت پایه‌های مالی و کارآمدسازی دارایی‌ها، درحالی‌که همزمان پرداخت‌ها و تسهیلات رفاهی به اعضا گسترش یافته است. چالش‌ها اما جدی‌اند. روند کاهشی تعداد شاغلان و افزایش مستمری‌بگیران، صندوق را با فشاری تدریجی روبه‌رو کرده است. الزام به واگذاری سهام کنترلی نگاه‌ها بر اساس برنامه هفتم توسعه، به‌علاوه ابهامات و محدودیت‌های متعدد در مقررات بازنشستگی، ریسک‌هایی ایجاد می‌کند که مدیریت هوشمندانه و اصلاحات ساختاری را ضروری می‌سازد. تجربه‌های جهانی نشان داده‌اند صندوق‌هایی که خود را با تغییرات جمعیتی و اقتصادی وفق ندهند، دیر یا زود به بحران پایداری مالی می‌رسند. بنابراین، حفظ ارزش دارایی‌ها و چابک‌سازی تصمیم‌گیری‌ها باید بخشی جدایی‌ناپذیر از استراتژی آینده صندوق باشد. با وجود این چالش‌ها، دستاوردهای اخیر امیدبخشند. اجرای ۴۰ درصد متناسب‌سازی حقوق بازنشستگان، رشد ۶۶ درصدی وام‌های ضروری و ازدواج، دو برابر شدن تسهیلات دانشجویی، جهش ۴۰۰ تا ۴۴۰ درصدی کمک‌هزینه‌های آموزشی، نگهداری سالمندان و برگزاری مراسم ترحیم، رشد ۵۲ درصدی درآمد‌های عملیاتی و افزایش ۴۷ درصدی ارزش کل دارایی‌ها نشان می‌دهد صندوق به دنبال تقویت جایگاه و پاسخگویی به نیازهای واقعی اعضاست.

مهناز بیرانوند

روزنامه نگار

بیمه توافقی

با انعقاد

تفاهم‌نامه‌های

تازه، به ابزاری

مؤثر برای

پر کردن

خلأ بیمه‌ای

مشاغل

مستقل بدل

شده است؛

طرحی که

هم منابع

سازمان تأمین

اجتماعی

را تقویت

می‌کند و هم

امنیت شغلی

هزاران نفر را

ارتقا می‌دهد